

Sosyoloji Derneđi, Türkiye

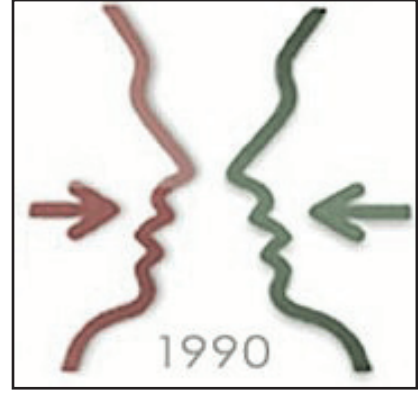
Sosyoloji Araştırmaları Dergisi

Cilt: 14 Sayı: 2 - Gz 2011

Sociological Association, Turkey

Journal of Sociological Research

Vol.: 14 Nr.: 2 - Fall 2011

Televizyonda Kadın, Sağlık ve Hastalık

şehriban şAHİN KAYA

Şehriban ŞAHİN KAYA*

ÖZ

Son 20 yıldır, dünyada ve Türkiye’de sağlıkta yeni bir anlayışın yükselişine tanıklık etmekteyiz. Temelinde sağlığın cinsiyetlendirilmesi ya da sağlığın kadınsılaştırılması bulunan bu yeni sağlık anlayışı merkezine “önlem tedaviden daha iyidir” düşüncesini yerleştirmiştir. Bu anlayış neredeyse son otuz yıla damgasını vuran küresel neoliberalizmle son derece güçlü bir bağ kurmuştur. Günümüzün kadın ve sağlık problemi 1970’lerde feminist araştırmaların ortaya koyduğu kadın sağlığı problemine tamamen karşıt bir konum üstlenmiştir. Yeni sağlık anlayışı bağlamında erillik sağlığın önünde bir bariyer olarak tanımlanmıştır. Erillik hastalıklardan muaf olma durumu olduğuna göre hastalık gelmeden önlem alma söylemi erkeğe değil kadına seslenir. Ailenin sağlığından ve bakımından sorumlu olarak kadın yeni sağlık anlayışının temel taşıyıcısı olmuştur. Kendini kırılğan ve incinebilir görmeye gönüllü olma, risk altında olduğunu varsayma ve yardım arama gibi dışil tutumlar hem kadın hem erkek için istenen tutumlardır; ancak geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri açısından kuşkusuz kadına daha yakındır. Buradan hareketle, sağlığın kadınsılaştırılması ya da sağlığa dair endişelerin kadınsılaştırılması konusunun tartışılması gerekmektedir. Sağlığın kadınsılaştırılması medyanın üretim, yeniden üretim ve tüketim dünyasınca yerleştirilmekte ve yaygınlaştırılmaktadır. Bu noktada, kadın kuşağı olarak değerlendirilen gündüz saatlerinde yayınlanan Doktorum programı aydınlatıcı bir örnek oluşturmaktadır. Bu makale Doktorum programı üzerinden yeni sağlık anlayışı, toplumsal cinsiyet ve tüketim ilişkisini eleştirel bir duruşla irdeleyecektir.

Anahtar Sözcükler: Kadın, Sağlık, Hastalık, Televizyon, Sağlık Ekonomisi.

* Yard. Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

ABSTRACT

In the last twenty years, we have witnessed the rise of the new health conception. This new health conception, which has the feminization of health on its basis, puts the idea of “precaution is better than treatment” in the center. This new conception of health has constructed a very powerful tie with the global neoliberalism that has marked the last thirty years. Today’ woman and health problematic has taken a completely opposite position to the women’s health problematic presented by the feminist studies of 1970s. In the context of the new health conception masculinity has been defined as the barrier to the health. Because, the masculinity is a position of being free from illnesses, the discourse of “taking precautions before illnesses come” calls to women. As the responsible for both her own and family members’ health, the woman has become the central bearer of the new conception of health. Defined as the feminine attitudes such as voluntarily seeing oneself fragile and vulnerable, supposing being under threat, and searching for help, are actually desirable attitudes both for men and woman, but in terms of the traditional gender roles, of course, these attitudes are closer to women. At this point, the issue of feminization of health or gendered worries of health has to be discussed. The feminization of health is put in place and popularized by the mediated world of production, reproduction and consumption. In this respect, the Doktorum TV show has been an enlightening example. This article examines the relationships between the new conception of health, gender and consumption through the Doktorum show with a critical perspective.

Key Words: *Woman, Health, Television, Economy of Health.*

1. GİRİŞ

Son yirmi yıldır, dünyada ve Türkiye’de yeni bir sağlık anlayışı hüküm sürmektedir. Hastalıkla savaşmak yerine, hastalık gelmeden hastalığı önlemeyi öne çıkaran bu yeni sağlık anlayışı kapsamında, hastalığa neden olabilecek riskler, yaşam tarzları ve tüketim davranışları uzun süre tartışılmıştır ve tartışılmaya devam edilmektedir. Bu noktada, sağlığın, sağlıklı yaşam ekseninde teşviki bir politik strateji olarak ortaya çıkmış ve bedene karşı belli bir davranış şeklinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Sağlığın ve bedene yönelik belli bir tavrın geliştirilmesinin teşviki, sağlık ve hastalık üzerine çalışan araştırmacılar tarafından eleştirel bir yaklaşımla karşılanmıştır. Kendi kendini düzene sokma ritüelleri ve yaşam tarzı değiştirmeleriyle ortaya çıkan “sağlıklı vatandaş”, sağlığı bir yaşam tarzı olarak deneyimlemeyi, hastalık geldiğinde sağlığa odaklanmaya tercih etmektedir. Burada sağlığın ve sağlıklı bedenin teşviki, bireye kendi kendini düzene sokma, bir proje olarak bedenini sürekli izleme ve kontrol etmeyi dayatmaktadır. Yeni sağlık anlayışı kapsamında teşvik edilen sağlığın ve sağlıklı bedenin teşviki insanların sağlığa olan ilgisini artırmıştır. Bu ilginin ortaya çıkmasında medya da son derece merkezi bir rol üstlenmiştir.

Sağlık ve sağlıklı beden konulu makaleler ve programlar yazılı ve görsel basında gittikçe artan sayıda yer bulmaktadır. Özellikle son birkaç yıldır televizyonda yayınlanan sağlık programlarında bir patlama yaşanmıştır. Hemen hemen her kanalın bir sağlık programı olmakla birlikte, bu programların içinde Kanal D ekranlarında üç yıldır yayınlanmakta olan “Doktorum” programı hem sağlık programlarının ilki olmasından hem de kadınların en çok izlediği program olmasından ötürü aydınlatıcı bir örnektir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından gerçekleştirilen “Kadınların Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması- 2” araştırmasına göre kadın izleyicilerin en fazla izlediği program “Doktorum” programı olmuştur. Kadınların yüzde altmışının günde yaklaşık 2 ile 5 saat arasında televizyon izlediğinin ortaya konduğu araştırmada evli kadınların bekarlardan, ilkokul mezunu kadınların yüksek eğitimlilerden, işsiz kadınların çalışanlardan, metropolde yaşayan kadınların taşrada yaşayanlardan, emeklilerin ve ev hanımlarının çalışan kadınlardan daha çok televizyon izlediği de tespit edilmiştir. Araştırmada kadınlar Doktorum programını “bilgilendirici, eğitici ve yararlı” bulduklarını belirtmişlerdir.

Kadın kuşağı olarak değerlendirilen bir zaman diliminde, 09-11 saatleri arasında yayınlanan Doktorum programı, biri doktor olan iki sunucu eşliğinde hergün farklı bir hastalığın uzman doktoru (ya da doktorları) konuk edilerek o hastalık hakkında bilginin verildiği, hemen hemen her gün bir diyetisyenin hazır bulunduğu, dönem dönem halk sağlığı uzmanları ya da fizyoterapistlerin de yer aldığı bir programdır. Canlı yayınlanan programda stüdyo konuklarının neredeyse tamamı kadınlardan oluşmaktadır. Kadın kuşağı olarak tanımlanan bir zaman diliminde yayınlanan program, sunucularında sık sık “hanımlar ekran başına” diyerek vurguladıkları gibi kadına seslenen bir programdır. Hatta programın kadın sunucusu programın açılışında “günaydın kocasından sabah öpücüğü alarak uyananlar” diyerek programın izleyicisinin kimler olduğunu açıkca ortaya koymaktadır. Hastalıklar, hastaya bakım, ekmek seçimi, suyun nasıl damıtılacağı ya da yiyeceklerin hazırlanması kadınları ilgilendiren konulardır ön kabulünden hareketle kadınlara seslenir program.

Kadınların sağlık programlarının temel hedef kitlesi olması, onların ev kadını ve anne olarak ailenin sağlığından sorumlu ve hastalık durumlarında da temel bakıcı konumunda olmasından kaynaklıdır. Bu makale böyle bir açıklamanın gerekli ancak yeterli olmadığını ileri sürmektedir. Eğer hali hazırda toplumsal cinsiyetlendirilmiş bedenler ve akıllar tarihsel objelere ve sürekli üretilip yeniden üretiliyorsa bu noktada sağlık programlarında belli bir anda neden patlama yaşandığı açıklanamaz. Yeni sağlık anlayışı kapsamında yer alan hastalık gelmeden hastalığı önleme yaklaşımı, sağlıklı beden inşasını bir proje olarak dayatmaktadır. Sağlıklı beden için, birey sürekli bedeni izleme ve kontrol etme durumdadır ki bu bedeni izleme ve kontrol etme davranışları kadına atfedilen davranışlardır. Amerika’da da kadınların en çok izlediği programlardan birisi olan the Mehmet Oz Show sağlık ve hastalık odaklı bir programdır. Bu küresel eğilim yani kadınların sağlığa gösterdiği yönelim ve sağlık endüstrisinin televizyon aracılığı ile kadınlara yönelmeleri tesadüfi değildir ve mutlaka sorgulanmalıdır.

Hastalıklar konusunda bilgiler yer almakla birlikte, sağlıklı kalma ve hastalıkları önleme konusunda sürekli bilgi sunulan ve hastalık gelmeden nasıl önlem alınacağı konusunda insanların aydınlatılmaya çalışıldığı Doktorum programında, yeni sağlık anlayışı olan “hastalıkla geldiğinde mücadele etmek yerine, hastalık gelmeden önleme”nin izleri açıktır. Kadın ve sağlık

ilişkisi son yıllarda ortaya çıkan bu yeni sağlık anlayışından bağımsız düşünülemez. Doktorum programı bu yeni sağlık anlayışının - ki bu sağlığın kadınsılaştırılmasını içermektedir- yaygınlaştırılması ve yerleştirilmesi açısından merkezi bir önem taşımaktadır. Hastalıkla savaşıma yerine hastalığı önleme stratejileri temelinde yükselen yeni sağlık anlayışı toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin yeniden üretilmesinden bağımsız değildir. Doktorum programı geleneksel toplumsal cinsiyet tanımlamaları açısından erkeğe göre daha güçsüz, kırılabilir ve doğasına esir olarak tanımlanan kadını sürekli hasta tutma ya da hastalık ülkesinin vatandaşı olarak kayıtlama işlevinin yanı sıra, sağlığın kadınsılaştırılması¹ olan yeni sağlık anlayışının da sembolik temsilini sunar.

Bu makele erillik ve dişillik inşasıyla son derece iç içe geçmiş sağlık ve hastalık tanımlamalarının medya mesajlarınca nasıl içerildiği ve bununla birlikte hali hazırda varolan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretiminde iş başında olan –medya ve sağlık endüstrisi gibi- mekanizmalarla ilişkisini irdelemeyi hedeflemektedir. Bu nokta da Doktorum programının söylemi, eleştirel bir çözümleme tabi tutularak programda kullanılan dilin ideolojik yükünü görünür hale getirilecektir. Kullanılan dilin ideolojik yükünün görünür hale getirilmesi elbette içerik analizi tekniğini kullanmayı gerekli kılmaktadır. Doktorum programının içeriğinin analizi, eleştirel bir duruşla gerçekleştirildiğinde, her biri toplumsal inşalar olan sağlık, hastalık ve toplumsal cinsiyetin yeniden üretimleri sürecinin kapitalizm ve tüketim ilişkileriyle olan bağı da ortaya çıkacaktır.

2. CİNSİYETLENDİRİLMİŞ İNŞALAR: KADIN VE HASTALIK

Hélène Cixous (1986: 63) kadın nerede diye sorduktan sonra, ikili karşıtlıklar seti ile dışının ataerkil bir farklılık sistemindeki konumunu açığa kavuşturur. Etkinlik/ edilginlik, güneş/ay, kültür/doğa, gündüz/gece, baba/anne, baş/kalp, anlaşılabilir/hissedilebilir bu karşıtlıklardan bazılarıdır. Burada anlaşılması gereken, dişillik daima ikincil önemsiz bir terim olarak tanımlanmasıdır. Kadın hep sadece farkı olan bir erkek, kusuru olan bir erkek olabilir ve kadın ancak erkek terimi aracılığı ile tanımlanabilir² (Pacteau, 2005). Bu noktada

1 Sağlığın kadınsılaştırılması konusunda bkz. Kuhlmann, 2009; Moore, 2010; Nettleton, 1996.

2 Burada yazar İngilizce erkek ve kadın sözcüklerinden hareketle bunu anlatır. Erkek “man”dir kadın ise “woman” yani kadın sözcüğü erkek sözcüğüne eklenerek oluşmuştur; asıl olan man yani erkektir kadınsa erkek erimi olmadan tanımlanamayandır. Daha kapsamsamli bir tartışma için bkz. Beauvoir (1993) ve Irigaray (2006).

sağlık ve hastalık karşılığında kadın elbette hastalıkla anılmakta ya da erkeğin sağlıklı güçlü konumunun karşısına hastalıklı, kırılğan, doğasının esiri edilgin anne ve kalp olarak yerleşmektedir. Bu nedenle sağlık hakkındaki düşünme yolları toplumsal cinsiyete dair tanımlamaları yansıtır (Ehrenreich and English, 1977; Moore, 2010; Netteon, 1996). Bedenin hastalığı, bireyin bedeninin yeniden şekillenmesi ve özerkliğini kazanması üzerinde durur ancak bu konumlanma toplumsal cinsiyetten bağımsız gerçekleştirilemez. Sağlık ve hastalığın etrafında ancak iç içe geçişler şeklinde okunabilecek iki temel söylem vardır ki bunlar beden ve ailedir. Gerek beden gerekse aile söylemi kadınla bağıntılıdır. Kadından bahsetmek ya da onu düşünmek, kaçınılmaz bir şekilde bedeni anımsatır (Doane, 1982). Aile söylemi ise yeniden üretim ve ailenin sağlığını vurgularken kadını merkeze alır. Bu söylemde sadece kadının doğurganlığına dair sağlığı değil, aile bireylerinin sağlığı da sağlığı ve iyiliği de söz konusudur.

Sontag “hastalık hayatın gece karanlığıdır; daha sıkıntılı süren bir yurttaşlıktır: Doğup hayata gelen herkes, biri ‘sağlıklılar’, diğeri ‘hastalar’ ülkesinde olmak üzere çifte vatandaşlığa sahiptir bu yeryüzünde” derken (2004: 3), herkesin bir gün kendini hasta olarak bulacağı gerçeğini anımsatır. Kadınların ortalama yaşam uzunluğu erkeklere göre daha fazla olmakla birlikte, bu yaşam süresinde erkeklerden daha fazla hastalanırlar. Belki de bu yüzden “kadınlar hastalanır, erkekler ölür” anlayışı vardır. Bu yüzden kadın çağlar boyu hastalıkla anılmış ve hastalıkla özdeşleşmiştir³. Kadın her zaman hastadır; Sontag’ın deyiimiyle “hayatın gece karanlığı yuttaşdır”. Çünkü daima kendisini sağlıksız ya da geçersiz kılacak bir sıkıntısı vardır: olması gerekenden daha kilolu ya da zayıftır, çok zor doğum yapar ya da yapamaz kısırdır, olması gerektiği kadar güzel değildir, menstrüasyon döngüsüne tabiidir hormonları ona hükmeder, menopoza girmiştir artık kadın da değildir. Yani kadın her zaman onu geçersizleyen bir şeyle anılır. Bu geçersizleştirme sürecinden çıkma geçerli hale gelme konusunda da modern tıptan kitle iletişim araçlarına kadar birçok mekanizmanın buyruğu altına girme ve iyileşme çabaları süreci başlar. Kadın benliğinin en mahrem boyutu olan kadın bedeninin deneyimleri örneğin çocuk doğurma, menstrüasyon, menopoz, tıbbi deneyimlerin konusu olur ki bunun anlamı kadının bedensel deneyiminin kadının kontrolünün dışında olmasıdır. Kadının kendi bedeninin kontrolüne sahip olmayışı tam da bu noktada kendini gösterir.

³ Hastalığın bir cezalandırma olarak görülmesinin de çok uzun bir tarihi vardır (Sontag 2004) ki cezalandırılanın çoğu zaman kadın olması ya da kadınla ilişkilendirilmesi söz konusudur (bkz. Berk-tay, 2009; Delaney, 1991).

Modern tıbbın cinsiyetçi ideolojiye katkısı kadının hasta olarak tanımlanması olmuştur (Ehrenreich and English, 1977: 5). Foucault (1990 [1976]) modern tıbbın normalleşme söylemi olarak hareket ettiğini vurgular. Sonuç itibarıyla sağlık bir inşadır ve bu inşa süreci toplumsal cinsiyet ve güç ilişkileri ağında gerçekleşmiştir. Foucault'ya göre modern dünyanın vatandaşlarının geliştirmek zorunda olduğu “bireyselleştirilmiş benlik formu”, bireyin kendi kendini düzenlemesini gerekli kılar ki bu da modern devletin nüfus üzerindeki gözetimine ve denetime yardım eder. Sağlıkın yeni modelinde ise bedeni bir iş, bir görev, bir proje ve bir nesne yapma konusunda teşvik edilme söz konusudur. Formda kalmak ve sağlıklı beden için özel diyetler, ne yediğine dikkat etme çabaları, bedenin işlevlerini paranoya boyutlarında denetleme gibi pratikler, yeni sağlık anlayışının bedeni nesneye dönüştürmeyi içerdiğini açıkça gösterir. Beden büyük bir dikkat ve çabayı hak eden biricik nesne olarak inşa edilirken, öznenin sorgulama ve eleştirme potansiyeli de yok edilmiş olur.

Bedeni nesneye dönüştüren bu yeni sağlık anlayışının özellikle kadına uygun olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Moore (2010) sağlıklı bedenin cinsiyetlendirilmiş olduğunu savlar ve yeni sağlık anlayışını sorgular. Ona göre sağlıklı beden dişil terimlerle tanımlanır: sürekli bedenin farkında olma, semptomlara açık olma, riski düşürme, tıbbi tavsiyeler alma konusunda hazır ve açık olma gibi. Beden bilinci, kendinin farkında olma, kendini denetleme/gözetleme, bedenin kontrol edilemez olduğu ve kontrol edilme gereksinimi duyduğu duygusu, bedenin proje olarak hazırlanması gibi düşünceler ve nitelikler tarihsel süreçte bakıldığında dişillikle özdeşleşmiştir ve yeni sağlık anlayışında hali hazırda bulunmaktadır. Yeni sağlık anlayışının arkasında yatan düşünceler, sağlık bilincinin dişilliği icra etmede ideal bir araç olduğunu etkileyici bir şekilde onaylamıştır (Moore, 2010: 112). Kurumsallaşmış tıbbın eskiden beri ataerkil bir araç olduğu ve kadın bedeninin sosyal kontrolünü sağlama formlarından biri olduğu bilinir ve kabul edilir bir gerçektir.

Günümüzde sağlıklı vatandaş sağlığı bir deneyimden çok bir “yaşam tarzı” olarak görendir. Sağlığı teşvik etme, insanları sağlıklı olmak zorunda olan bedenlerini sürekli denetleme ve kontrol etmeye itmektedir. Sağlıklı bir bedene sahip olmak kendini gerçekleştirmedir ve bireyselleştirilmiş bir proje olarak yükselmektedir. Bedeni kendi başına bir araç ya da kendi

içinde bir amaç olarak sürdürme kuralı geçerlidir ve bir takım sloganlarla ilerlemektedir: “yemek yakıt değildir, beslenmedir!”, “egzersiz yapmak idman yapmak değildir, fit kalmak içindir!” gibi. Refleks olarak yapılan kendini kontrol etme modern bedeninin disipline edilmesini gösterir. Yeni sağlık anlayışı kişinin kendi kendini gözetim altında tutmasını ve risklerin bilincinde olmasını gerektirir. Artık disipline edici modern devlet ve onun kurumlarının yerine bireyin kendisi geçmektedir. Sağlığın ailedeki tedarikçisi olma rolü ve ailenin üreme sağlığı açısından da düzenli tıbbi muayenelerden geçmesi gereken bireyi olarak, bu kendini gözetme/kontrol etme ve riskin bilincinde olma kadına yöneliktir (Nettleton, 1996). Yeni sağlık anlayışı aynı zamanda kişinin kendi yaşam deneyimlerinden bireyin kendisini sorumlu tutan neoliberal dogma ile son derece yakından ilişkilidir. Kadınlar hem sağlıklı yaşam tarzını ailede sağlayacak kişi olarak, hem de bu hayata geçirmeye çalıştığı sağlıklı yaşam pratikleri aile bireylerini korumada yetersiz kalıp hastalıkla karşılaşıldığındaki suçluluk duygusu ile baş etmek zorunda olan olarak, bu yeni sağlık anlayışından çok daha fazla etkilenmektedir (Nettleton, 1996).

Bedenin “ev” ve “ön cephe” olarak tanımlanması da (Beck and Beck-Gernsheim: 2001: 140) ev kavramının kendisi de geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini yansıtır (Moore, 2010). Evimiz yani bedenimiz hastalığa açıktır ve bizler hastalıkla karşılaşmamak için elimizden gelen her şeyi yapıp sağlıksız davranışlarımızdan vazgeçmemiz konusunda sürekli uyarılırız. Nasıl ev soyulmadan ya da yanmadan önlemler alıyorsak bedenimiz için de aynı şeyleri yapmak zorundayızdır. Burada sorun ne kadar önlem alınsa da evinize hırsız girebilir ya da başka bir yerde çıkan yangın evinize sıçrayabilir. Dolayısıyla her türlü tehlikeden evi koruyacak birşey yoktur. Hastalık da kontrol edilemez bir şeydir. Ne kadar önlem alınsa da hastalıkla karşılaşılabilir. Bir yandan hastalığını kaçınılmaz oluşu diğer yandan da hastalıktan kaçmak ve ona karşı savaşmak konusunda yapılması gerekenlerin anlatılması bir paradokstur ki tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi daima canlı tutulur. Kontrol edilemez bir şeyi nasıl kontrol edebiliriz sorusu yanıtız bir sorudur aslında, ancak sağlık teşvik edilir ve insanlara sağlığı seçme gücüne sahip olduğu fikri sık sık hatırlatılır. Hastalığa karşı önlem alma şansımız vardır ve bunu kesinlikle yapmalıyızdır. Burada neoliberal anlayışın bireyi yalnızlaştırma ve bireyi her şeyden sorumlu tutma doktrini işbaşındadır ve son derece iyi çalışmaktadır. Sağlıklı bedenler inşa etmek ve bu bedenleri kansere ve her türlü hastalığa karşı korumak birincil görevdir ve bunu da

kendimize borçluyuzdur. Bireyselleşme ve yalnızlaşma süreci, bireyi kendi bedeni ile baş başa bırakarak, onunla iletişim kurma tüm hayatı varoluşu ona indirgeme sürecini başlatır. Bu beden sağlıklı olmak zorundadır ve beden terimi her zaman kadını imler.

Kadın bedeni öyle bir şeydir ki hem gösterilmek/sergilenmek hem de korunmak gereksinimi duyar. Kadınlar belli bir kadın formuna ulaşmak ve bunu sürdürmek için kalori sayarlar, hegemonik dişillik bedenin nesneye dönüştürülmesini içerir ki bu da neoliberal politikaların dayandığı bireyselleştirme ve yalnızlaştırma ile gayet iyi işler. Berger'in (1977) ünlü "erkek eyler kadın görünür" (1977: 47) saptaması, kadının kendisine bakılan olarak baktığını vurgular. Sonuç sadece abartılmış bir beden bilinci değil aynı zamanda güçlü bir kendinin farkında olma duyusudur. Basitçe, günümüzde kadına görünümüne ve bedenine son derece iyi bakması ve dikkat etmesi önerilir. Bazıları, kadının kendisine bakması bedenini kontrol ve denetim altında alarak sağlıklı ve güzel bir beden inşa etmek için çabalamasını, özgürleştirici, güçlendirici, kadının kendine değer vermesini ve kendine duyduğu saygıyı artırıcı olarak savunabilir. Ancak tek bir gerçek vardır: ortalama bir kadının kendine bakma ve kendi kendisiyle ilgilenme durumu, kendi dışındakilerin onu basit bir oyuncak bebeğe ya da model indirgeyen isteklerinde doğarak kadını nesneye dönüştürmüştür (karşılaşz. Pacteau, 2005; Wikes ve Gunter, 2005; Wolf, 2002). Kadınlar bu istekleri karşılamaya kendilerini adarken yani güzel olmak ya da her daim zayıf ve bakımlı olmak adına uğraşırken aslında binyıllık ataerkil ideolojinin⁴ çağrısına yanıt vermiş, onun neoliberalizmle yaptığı evliliği desteklemiş ve bizzat kendi ideolojik inşalarına katılmışlardır. Kadınlar nesne olma işini "kendilerine bakılan olarak baktıklarında" mükemmelliğe kavuştururlar.

Susan Bordo, (2003) çağımızda bedenin baskıcı şekilde disipline edilmesinin dişilliğin asli unsurunu teşkil ettiğini vurgular. Doktorum programı, bedeninden hoşnut olmayan, doktora ya da diyetisyenlere yardım etmesi için yalvaran kadınlarla doludur. Bu program kadın bedeninin disipline edilmesine yönelik mesajlarla yüklüdür. Her gün bir diyetisyenin beslenme ve az kalorili yiyeceklerle ilgili bilgi vermesi öncesi "hanımlar ekran başına" ya da "hanımlar kağıt kalem hazırlayın" anonsları kimin bedeninin disipline edilmeye çalışıldığının

en bariz kanıtıdır. Dişilliğin tarihsel olarak bedenin denetlenmesi/gözetlenmesi ve fiziksel

4 İdeoloji çağırma ve seslenme kavramlarının ayrıntılı bir tartışması için bkz. Althusser, 1984.

fazlalıkların kontrol edilmesi pratikleri ile özdeşleştiğini gösteren birçok çalışma vardır (Bordo, 2003; Orbach, 1997). Tarihsel olarak dişil beden biyolojik döngüler, hormonlar, açlıklar ve duygusal duyarlılıklarca yönetildiği için kontrol dışı olarak tanımlanmıştır (bkz. Berktaş, 2009). Kadının bedeninin kontrol edilemezliği sıklıkla kadın bedenini dizginleme özellikle de onun fiziksel aşırılıklarını (örneğin histeri⁵, şişmanlık, cinsel istek gibi) kontrol altına alma arzusuyla karşılaşmıştır. Kadın bir yandan bedeninin aşırılıkları ya da çılgınlıklarının öznesi olurken, diğer yandan da bu beden aşırılıklarını sıkı bir denetim altında tutarak dişil erdemliliğinin sembolü olmuştur (Moore, 2010: 112). Cinsel obje olarak bir takım standartları tutturmak zorunda kalırken, bir taraftan da ev kadını ve anne olarak resmedilmeye devam eder. Hem cinsel bir nesne hem anne olma durumu kadının birbirine karşı tanımları bedeninde barındırdığının da göstergesidir. Kontrol edilemez bir cinselliği barındırdığı için, baskılanması, kontrol edilmesi ve gözlerden uzak tutulması gereken kadın bedeni, aynı zamanda erkeğin ataerkil statüsünün kaynağıdır. Ataerkil politik çıkarlar kadın bedenini ve bedensel hareketlerini onun yaşam seçeneklerini ve gücünü azaltacak yollardan tanımlar ve bu tanımların altını kalın kalın çizer.

Bu yollardan biri, güzellik kavramı ve bunun etrafındaki söylemlerdir. Çağlar boyu kadın bedeni güzellik kavramı etrafında tanımlanır. Dişil bedenin her bir seçkin parçası için öncelikle görsel niteliklerle güdülenen uygun bir metafor ya da metaforlar kümesinin bulunması ve kadının arkasında her zaman, kadının güzelliğine ilişkin sorunun yöneltmesi gereken bir imgenin olduğunu hatırlatır Pacteau (2005). Yani hep ...kadar güzel demek zorunda kalırız kadın bedenini betimlemek için. Bu yüzden arzu, sadece bedenin ötesinde, imkansız biçimde beden ve bedenden daha fazlası olmasını istediği resmedilmiş bir kusursuzluğa ulaşır. Yapay bir kadının yaratılmasına ilişkin hikayeler, gerçek kadının kusurlu oluşu karşısında duyulan düş kırıklığından uydurulup anlatılır (Pacteau, 2005: 44). Kusursuz bir kadın yaratmak, tam anlamıyla söylemek gerekirse, aklın yani erkeklerin işidir. Bellmer *“bahçıvanın şimşiri bir top, bir koni, bir küp şeklinde yaşamaya zorlaması gibi, erkek de kadının imgesine, temel keskinliklerini, düşüncelerinin geometrik ve cebirsel yapısını yükler”* der (aktaran Pacteau,

5 Histeri tarihte kadın hastalığı olarak kurulmuş ve günümüze kadar kadınlara özdeş bir kavram olarak kullanılmıştır, oysa, Foucault'nun tespit ettiği gibi, modern egemen söylem kadın bedenini histerikleştirmiştir. Erkek doktorların histerik kadınları iyileştirme çabası psikanalizin doğuşunda yatar (bkz. Freud, 2001). Showalter (1987) histerinin bir kadın hastalığından ziyade bir kadın protestosu olduğunu ama bu protestonun çaresizliği ve öz tahribatı içeren bir protesto biçimi olduğunu vurgular.

2005: 93). *Bu çabanın en uç noktası* 2004 yapımı *Stepford Wives*, “**Stepford Kadınları**”, **filmidir ki burada erkeğin kusursuz kadın yaratma çabası fantastik bilim kurgu filmi olarak karşımıza çıkar.** **Filmin baş kadın karakteri** Joanna işten çıkarılıp, sinir krizi geçirdikten sonra ailesiyle birlikte Stepford’a taşınır, büyük şehir hayatından, 1950’lerin güzel elbiseler, incecik beller ve ev hanımlığı dünyasına ani bir geçiş yapar. Çevresine alışmaya çalışan Joanna, kasabadaki tüm kadınların yemek yapmaktan, ev temizliğinden ve kocalarını memnun etmekten tutku derecesinde hoşlanan klasik ev kadınları olduğunu fark edince bu durumun nedenini araştırmaya değer bulur ve çok geçmeden de gerçeğin farkına varır. Bu kasabanın erkekleri, eşlerini köle gibi itaat eden cyborg kopyalarıyla değiştirmişlerdir. Kopya Stepford kadınları, aşırı derecede güzel, hizmette kusur etmeyen, cinsel anlamda tatmin edici ve sorunsuzlardır.

Bu aşırı derecede güzel kurgulanan Stepford kadını şunu gösterir: güzellik kadını erkeğin istediği yere yerleşme konusunda yer göstericidir, yerleşilen yer kuşkusuz gücün dışındadır (Etoft, 2000: 3). Wolf’a göre “güzellik altın standardı gibi bir para sistemidir. Tıpkı herhangi bir ekonomide olduğu gibi politika tarafından belirlenir ve modern çağda batıda erkek egemenliğini dokunulmaz kılan en iyi ve sona saklanan inanç sistemidir (1991: 12). Yine Wolf’a göre etrafımızda gördüğümüz imajlar mitlere dayanır, bu mitlerden çıkartılan güzellik düzmedir ki burada asıl olan tek gerçek milyon dolarlık endüstrilerin kadın yığınlarına afyon olarak pazarladığı hazır pratik güzellik kurgusudur (1991: 12-20). Kapitalizm ve ataerkillik güzelliği kültürel tüketim için tanımlar ve her yere kıskançlık ve arzuyu coşturacak güzellik imajları yapıştırır. Kapitalizmin açgözlülüğü aynı anda iki amaca hizmet eder: para kazanmak ve hali hazırda varolan ataerkil düzeni korumak. Doktorum programında burnunun çok çirkin olduğunu düşünen bir kızın acıklı hikayesinin yer alışı kadının güzel olmak zorunda oluşunu açıkça ortaya koymuştur. Doktorum programının 9 Nisan 2009’da yayınlanan bölümünde, burnunun çok büyük olduğunu ve kendisini çirkin yaptığını düşünen bir kızın dramı ve yardım isteğine yer verilmiştir. Genç kız ve annesinin son derece çaresiz bir hastalığın pençesine düşmüş gibi Doktorum ekibinden yardım istemesi genç kızın ağlamaklı halleri yalnız odasında çekilmiş görüntüleri programda uzun uzun verilmiştir. Doktorum programında büyük buruna sahip olmanın nasıl bir hastalık olduğu da tespit edilir ki hastalık psikolojiktir. Genç kızın

burnundan dolayı kendine güveninin gelişmediği bu yüzden psikolojisinin bozulduğu ve bunun düzeltilmesi gerektiği anlatılır, çünkü kişinin kendini beğenmesi ruh sağlığı için önemlidir. Programda kızın annesinin çaresizlik içindeki halleri, ağlamaları, dermansız bir hastalığa yakalanmış kızın çırpınışları uzun uzun gösterildikten sonra gerçek açıklanır: yüzün güzelliğini bozduğu düşünülen büyük burun Doktorum programının devreye girmesi ile özel bir klinikte ücretsiz düzeltilmiş ve sorun çözümlenmiştir. Burnu düzeltilmiş olarak stüdyoya çağrılan kız mutluluk sarhoşluğu ile canlı yayına gelmiş ve herkese gözyaşları içinde teşekkür etmiştir. Sanki tedavisi mümkün olmayan korkunç bir hastalığın pençesinden kurtulmuştur ve yardım eden herkese minnettardır. Burada Doktorum programında verilen mesaj şudur: kadın güzel değilse ki bu da doğrudur, güzelliği bozan kısım acilen düzeltilmelidir ki kadının ruh sağlığı da bozulmasın, güzelliği bozan kısımlar aynı zamanda ruh sağlığını da bozar. Programın vurguladığı nokta kadının mükelleştirilmesi gerektiğidir. Kadın hep hatalı ve kusurludur ve bu kusurlar onu geçersizleştirir. Kadın kendisini geçersizleyenleri ortadan kaldırmak için çaba sarfetmek zorunda olandır hep. 7 Nisan 2011’de Doktorum programına konuk olan medikal estetik uzmanı bir tıp doktoru “genç ve güzel kalmanın 7 sırrı”nı açıklamıştır. Neden genç ve güzel kalmalı kadınlar sorusu sorulmaksızın ilerleyen program kadınlara seslendiğini ortaya koyarken ataerkil mesajlarla yüklü olduğunu da açıkça gösterir. Bu noktada, kadınların bedenlerini nasıl disipline ve kontrol etmeyi öğrenip, erkeklerin uygun kadın görünümü ve davranışı arzularına dair düşüncelerine uyum sağladıkları sorusunun medyadan bağımsız anlaşılamayacağı açığa kavuşur.

Kadın, beden ve sağlık ilişkisinde ele alınması gereken bir başka konuda kadın ve psikiyatri ilişkisidir ki bu konuda bir hayli geniş bir feminist literatür mevcuttur⁶. Bunun nedeni kuşkusuz modern psikiyatrinin kadınlar üzerinde yükseldiğidir (bkz. Freud, 2001; Habip, 2003, 2007). Psikiyatrik hastalıkların büyük bir kısmı cinsiyetlendirilmiştir. Örneğin depresyon ya da histeri neredeyse otomatik bir şekilde kadını çağırıştırır. Metzl ve Angel (2004) Amerika Birleşik Devletleri’nde 1985–2000 yılları arasında çıkan popüler gazete ve dergilerde depresyon konulu makaleleri taramışlar ve önceden kadınların normal yaşam döngülerinin olayları olarak kabul edilen olguların, menstrüasyon öncesi sendromu, doğum sonrası depresyonu, menopoz öncesi bozukluklara dönüştürüldüğünü ve artan ölçüde anti depresan ilaçlarla tedavi

6 Bkz. Chodorow, 1999; Direk, 2007; Habip, 2003, 2007.

edilmeye başlandığını tespit etmişlerdir. Araştırmalar kadınların neredeyse erkeklerden iki kat fazla psikiyatrik ilaç kullanımına işaret etmektedir (Ettore and Riska, 1995). Blum ve Stracuzzi (2004) ise 1987’den itibaren ortaya çıkan ve milyonlarca insan tarafından kullanılan antidepresan Prozac üzerine popüler medyada çıkan makaleleri analiz etmişler ve tıbbın dışı bedeni kontrol edişine dair ilgi çekici sonuçlara ulaşmışlardır: Prozac hakkındaki popüler konuşmalar her ne kadar o ve onun gibi antidepresanları büyük ölçüde cinsiyetsiz ve nötr bir dille tanımlasa ve sunsa da, aslında gizli ve örtük bir çok cinsiyetlendirilmiş mesajla yüklüdür. Bu cinsiyetlendirilmiş mesajlar sinir sistemi kimyası ile ilgili dengesizliklere sahip kadınlara ilişkin olmanın yanı sıra elit dışı bedenin disipline edilmesine, üretkenliğinin ve esnekliğinin artırılmasına da ilişkindir. Bu yeni dışı ‘fitness’ yeni ekonominin gereksinimlerini yansıtır ve psikiyatrik söylemin tarihsel süreçte bedenlerin cinsiyetlendirilmesine katkısını da açığa çıkarır (Blum ve Stracuzzi, 2004). Prozacın cinsiyetsizmiş gibi görünen son derece ince dış cephesi, cinsiyetlendirilmiş hikayeler, illüstrasyonlar, kadın bedeninin disiplini ve yeni ekonominin ondan istediği üretkenliği artırmaya yönelik mesajlarıyla tezat oluşturmaktadır (Blum ve Stracuzzi, 2004). Blum ve Stracuzzi’ye (2004) göre prozac konuşmaları tüm kadınların değil bir grup kadının cinsiyetlendirilmiş bedenlerine yönelik olduğunun işaretlerini verir ki onlar profesyonel yönetici kadınlardır, hedefte onlar vardır. Bourdieu (1984) küçük burjuva kadının en büyük statü kırılmağına sahip olduğunu ve bu kırılmağıtaki farklılaşmanın beden, disiplin, sınırlama ve seçici asetizm aracılığıyla işaretlendiğini vurgular.

Kadınların kilolarından kurtulmak zorunda oldukları, doğru beslenmek ve spor yapmanın zorunluluk olduğu düşüncesi Doktorum programında neredeyse hergün vurgulanır. Her gün diyetisyen kilo verme fit kalma için nasıl besleneceğini anlatır. Hatta Amerika Birleşik Devletleri’nde ve ülkemizde de son derece ünlü bir doktor olan Mehmet Öz’de Doktorum programına katılmış ve sağlıklı beslenme, kilolardan kurtulma gibi konularda bilgiler vermiştir. Mehmet Öz yanında getirdiği dansçılarla bizzate dans ederek kalp sağlığı için bedenin nasıl fit tutulacağını göstermiştir. Bu noktada sağlığın son derece eğlenceli ve şık paketlenmiş halde insanlara sunumu-ya da satışı- televizyon aracılığıyla yapılır ki neoliberal sağlık politikaları ile de uyumlu bir birliktelik yaşanır. Mehmet Öz programda sağlığı seçin mesajı verir. Sağlıklı beden inşası bireyin sorumluluğundadır ve bu sorumluluk yerine getirilmek zorundadır. Hem

kendi beden sağlıklarının hem de aile bireylerinin sağlığı ise kadının sorumluluğundadır.

Kadın kendi bedeninin sağlığından sorumlu tutulurken paradoksal şekilde bu beden yani kadın bedeni hali hazırda modern tıp tarafından denetim ve gözetim altına alınmıştır ve her bir noktası medikalleşmeye tabi tutulmuştur. İnsan sorunlarının medikalizasyonu ve medikalizasyon pazarları son derece kapsamlı çalışılmış bir alandır (bkz. Conrad, 2007; Conrad ve Leuter, 2004; Moynihan ve Cassels 2006). Medikalizasyon tıbbi olmayan problemlerin, tıbbi problemler olarak hastalık ve bozukluk terimleriyle tanımlanması ve ona göre muamele görmesi sürecini ifade etmektedir (Conrad, 2007: 4). Buradaki analitik vurgu aşırı medikalleşme ve sonuçları üzerindedir. Temel nokta medikalleşmeye konu olanın kendiliğinden tıbbi bir hastalık ya da bozukluk olmayışı, ancak bu şekilde tanımlanmış olduğudur. Medikalleşme gündelik hayatın olağan hallerini patolojilere çevirir. Endişe, ruh hali, menstrüasyon ve doğum gibi yaşamın son derece genel süreçleri medikalizasyon aracılığıyla tıbbi sorunlar haline getirilir (Conrad, 2007: 6). Layne'e (2003) göre "kadının medikalleşmesi" sürekli artarak ilerlemiştir. Bu durum neredeyse yirminci yüzyılın ikinci yarısının en etkili ve güçlü dönüşümlerinden biri olmuştur (Clarke et all, 2003:161).

Kadının gündelik yaşamının var olmaya özgü deneyimleri medikalizasyon sürecine indirgenmiştir. Medikalleşme sorunun kaynağının bireyin kendisinde olacağını varsayarak, birey üzerinde odaklanır ve bireye seslenir (Conrad, 2007: 8). Bu noktada Doktorum programı "sağlığının sorumluluğu sende, yediklerine dikkat et, spor yap, kilonu kontrol altında tut, kalp sağlığı için dans et, sık sık tıbbi kontrolden geç" diye seslenirken aslında tam da neoliberal anlayışın her şeyden bireyi sorumlu tutma ve onu yalnızlaştırma ilkeleri ile uyum içindedir. Althusser (1984) her seslenmenin ideolojik olduğunu savlar ki Doktorum programının çağrıları da ideolojiktir. Her seslenme birine çağırır ve onu bir kategoriye yerleştirir; Doktorum programı sunucuları sık sık "hanımlar" diyerek kadınlara çağırır ve onları sağlıklı kalmak, hastalıkları gelmeden önlemler almak ve mutlaka zayıflamak konusunda uyarır.

Kadın bedeninin tıbbi kontrolü ve medikalizasyonu, Doktorum programında sık sık karşımıza çıkar. Kadın bedeninin medikalleşmesinin en çarpıcı örneklerinden birisi menopozun

medikalleşmesidir ki buradan bir menopoza endüstrisi doğmuştur. 1980'lerden sonra menopozun ticarileşmesi çığ gibi büyümüş ve bu büyüme ünlülerin menopozla mücadele tekniklerini medyada görünerek anlatmaları ile hızlanmıştır. Bugün artık menopozla başa çıkmaya çalışan kadınlara büyük ilaç firmaları sınırsız destek sunmak için yarışmaktadırlar (bkz. Çubuklu, 2004, 2006). Tıbbi söylem, kadın bedeninin rutin olarak tıbbi denetim ve müdahale edilmesi gereken kırılgan, zayıf ve pasif bir araç olarak inşa edilmesine katkı sunmuştur. Örneğin tıbbi düşüncelerin kadın bedeninin sosyal inşasında nasıl rol oynadığı doğum olayında gayet açıktır. Çocuk sahibi olma gibi son derece normal bir olay tıbbi denetim, gözetim ve düzenleme gerektiren tıbbi bir sorun olarak inşa edilmiştir (Nettleton, 2006: 6) ve etrafında ciddi anlamda bir endüstriyi barındırır. Doğum gibi kadın bedeninin ve yaşam döngüsünün olağan evrelerinin müdahale edilmesi gereken tıbbi sorunlar olarak inşa edilmesini Doktorum programı üzerinden gözlemleyebiliriz. Programda canlı yayında doğumun izletilmesi ve bu durumun olağanüstü bir durummuş gibi sanki son dakika haberi vermişçesine duyurulması tam da bu sürece denk gelmektedir. Canlı yayınlanan doğum elbette bir sezaryen doğumdur, doğuma hazırlanan kadın tıpkı diğer ameliyatlara hazırlanan hastalar gibi hazırlanır, ameliyathaneye indirilir ve tüm bu olaylar zinciri an be an canlı canlı izleyiciye sunulur. Son derece medikalleşmiş doğumun sunumu kadının medikalleşmesi sürecinin geldiği noktayı göstermesi açısından çarpıcıdır. Daha da önemli olansa hamilelik ve doğumun hastalık olarak tanımlanması ve tüm teknolojik gelişmelerin uygulama alanı haline getirilmesidir. Programın doktor olan sunucusu da son derece ünlü bir kadın doğum uzmanıdır ki bu ünü programla son derece yaygınlaşmıştır.

Canlı yayında doğum ameliyatı gösteren Doktorum programının, hamilelik, doğum ve doğum sonrası yaşananlar konusunda bilgilendirme konusundaki yeri de tartışılmalıdır. Schanie vd. (2008) yeni annelerin büyük bir kısmının hamilelik, doğum yapma ve çocuk yetiştirme hakkındaki bilgileri popüler dergilerden edindiklerini tespit etmiştir. Hamilelerin ve yeni doğum yapmış annelerin, ünlü bir kadın doğum doktoru tarafından sunulan Doktorum programını aynı şekilde bilgilenecek amacıyla izledikleri, programı telefonla arayıp soru sormalarından anlayabiliriz. Program ayrıca hergün konuk ettiği diyetisyenler aracılığı ile bebek beslenmesi konusunda da bilgiler sunmakta, bebeğin hangi aylarda nasıl besleneceği ya da bebek gıdalarının nasıl hazırlanması gerektiği de anlatılmaktadır. Programa yine çok sayıda telefonla bağlanıp soru soranlar olmaktadır. Buradan hareketle, popüler kadın dergilerinin

yerine şimdi televizyonlardaki sağlık programlarının geçtiği söylenebilir. Bu noktada da kadının ve medya ilişkisini tartışmak zorunludur.

3. CİNSİYETLENDİRİLMİŞ İNŞALARIN GÖRSEL SUNUMLARI: MEDYA, KADIN VE BEDENİ

Kadın ve medya arasındaki ilişki son derece geniş bir çalışma alanıdır. Örneğin kadının seyirlik gösteri ve eğlencenin içinde ve onun aracı olarak bulunması birçok yerde araştırılabilir: gündüz kuşağında ya da prime time olarak bilinen 20-22:59 aralığında yayınlanan reality showlarda, televizyon dizilerinde, fantezi ve aksiyon filmlerinde ve suçla ilişkili programlarda. Feminist düşünürler, en yoğun eleştirilerinden birini televizyon dizilerine yöneltir, çünkü televizyon dizilerinde kadınlar geleneksel rollere tamamen uyum gösterirler ve dolayısıyla çok nadiren geleneksel ataerkil düzenin normları dışına çıkan kadın karakterle empati kurmaya teşvik edilirler (Byerly and Ross, 2006: 23). Bu durum medyanın en temel işlevlerinden biri olan bilgilendirmenin söz konusu olduğu haberler de de farklı değildir. Medyada haberler neredeyse tamamen erkek merkezli çerçeveler içerisinden verilir. Haberlerin erkek merkezli yapı ve içeriği de geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesinin dinamiklerinden birini oluşturur. Örneğin *Gobal Media Monitoring Project* 127 ülkeyi kapsayan eş zamanlı bir günlük bir haber medyası denetlemesi yapmaktadır ki 2005 de elde ettiği sonuca göre kadınlar haberlerde neredeyse görünmez durumdadır: haberlerde görünen her beş kişiden yalnızca birisi kadındır ve haberlerin sadece yüzde onu kadını merkeze almıştır (www.unifem.org. 10/11/2009)⁷.

Bunların yanı sıra medyada kadınlar üretici ya da yönetici olma durumundan daha doğrusu karar mekanizmalarından da çoğunlukla dışlanmış durumdadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin üretim, yeniden üretim ve tüketim sahası olarak medyanın üretim ve yönetim sürecinin kadınsızlaştırılması elbette geleneksel rollerin sergilendiği ve yeniden üretildiği bir alan olarak karşımıza çıkacaktır. Schoenen (aktaran Eich-Kroh, 2010) Almanya'da televizyon, kadın dergileri ve reklamlarda kadın imajlarını incelemiş ve Weber'in ideal tip

⁷ Kadınların eşit bir şekilde haber medyasında yer almasını önemseyen UNIFEM bu projeyi desteklemektedir. Arjantin'den Zimbabwe'ye Avustralya'dan Solomon Adaları'na kadar yaygın bir alanda ulusal gazeteler, televizyon, radyo ve internet haber bültenleri denetleniyor ve analiz ediliyor. Eş zamanlı olarak bir günde yapılan denetleme çerçevesinde ulusal medyanın kadını adil ve dengeli bir şekilde haberlerde görünüp görülmediği tespit edilmektedir.

kavramından hareketle de kadınları içine yerleştirebileceğiniz birbirinden farklı kadın tipleri ortaya çıkarmıştır. Bunlardan bazıları “statü sembolü kadın”, “seks sembolü kadın”, “erkek yönelimli dişil kadın”, “aile yönelimli altruistik kadın”, “aile yönelimli dominant kadın”, “Martha Stewart tipi kadın”-ki bunun Türkiye’deki karşılığı Derya Baykal olabilir-, “sporcu atletik kadın” ve “kariyer kadını”⁹. Örneğin, 4 Mart 2010 tarihli Doktorum’da doktor olmayan ama beyaz önlük giyemesinden dolayı izleyicilerin büyük kısmının doktor zannettiği kadın sunucu “biz hepimiz ev kadınıyız. Çalışsak da ev kadınıyız. Çoluğumuzun çocuğumuzun, kardeşlerimizin, annelerimizin, bacılarımızın sağlığından sorumluyuz” demiştir ki burada kadının ev kadını olarak bir başka deyişle Schoenen’in aile yönelimli altruistik kadın tipi içinde konumlandırılması çarpıcıdır. Kadın çalışma hayatında aktif bir şekilde yer alsa dahi birincil statüsü ev kadınlığıdır, aileden ve onun sağlığından sorumludur. Kadının birincil işi evidir yani ev kadınlığından çıkış mümkün değildir. Hastalık esnasında kadının bakıcı konumunda olacağı verili bir gerçeklik olarak kabul edildiğinden Doktorum programı sık sık kadına yönelik hitaplar eşliğinde onları ekran başına davet eder, çocuklarına ve eşine nasıl bakacağı konusunda bilgilendirir. Hastalıklar gelmeden nasıl önlem alacağı konusunda aydınlatır.

Kadına yönelik hazırlanan Doktorum programının yayın süresi dört aşamada ele alınabilir. Birinci aşama tıbbi açıklamaların, hastalığa (diyabet, astım, kanser, obezite, şizofreni vb.) dair uyarıcı işaretlerin, tanının ve tedavinin nasıl olacağına dair bilgilerin sunulduğu aşamadır. Bu aşamada medya hastalığı sağlayan ve insanların kullandığı semptom sunumlarını çerçeveleyen bir işleve sahip olduğunu gösterir. Medya hem hastalığı gösterme hem de hastalığın semptomlarının sunumlarını sağlar. İkinci aşama telefonla izleyicilerden gelen soruları alma ve bu soruları canlı canlı yanıtlamayı kapsar ki bu sıradan insanların deneyimlerini aktarmasını içerir. Üçüncü aşama genellikle “kahramanı oynama” durumunu içerir ki burada sağlık hizmetlerine ulaşamayan ihtiyaç sahiplerine yardım sağlanır. Bu yardım genellikle programın daimi doktorlarının çalıştığı özel hastanelerce karşılanır. Bu günü birlik tek bir kişiye sağlanan yardımların hastanın sağlığını düzeltmesi konusunda ne kadar etkili

8 Bu kendini ailesi için feda eden kadındır, kendini ailesine adayan daha doğrusu ailesi için “saçını süpürge eden” kadın olarak açıklanabilir.

9 Schoenen bu belirlediği imajların değişmesine kılavuzluk etmesi için yeni imajlar yaratır ki bunlar “eleştirel düşünen kadın”, “duygusal zeki kadın”, “bağımsız kadın”, “hedef yönelimli kadın”, “güç yönelimli kadın”, “yararlı ve eşit oranda sorumluluk sahibi kadın” (diğer kadınların eşitlik çağrısına yardım eden) ve “gelecek yönelimli kadın”dır (aktaran Eich-Kroh, 2010)

olduğu konusunda ilerleyen programlarda bilgilendirmeler genellikle olmamaktadır. Kurtarılan bir kişiye karşın milyonlarca insan huzursuzluğa ve sağlığı hakkında endişe duymaya itilebilir ki kadın kuşağı olarak bilinen sabah kuşağında yer alan Doktorum programı, kadınları hem kendisi hem de aile bireylerinin sağlığı konusunda endişeye sevkeder. Medya insanların sağlık hizmetleri hakkındaki bilgileri edindiği kurumsal olmayan en geniş kaynağı sunarken, aynı zamanda onların bu hizmetlere dair eylemlerini ve beklentilerini de de şekillendirir. Örneğin Doktorum programında ele alınan hastalığın doktor tarafından anlatılması ve bu hastalığa yakalanmış kişinin deneyimlerini gören izleyici, doktorun hastalık, hastalık semptomları ve tedavi yollarını anlatışını ve programdaki hastanın deneyimlerini referans olarak alabilmektedir. Hasta kimliği de tıpkı diğer kimlikler de olduğu gibi pratik edilen bir şeydir ve nasıl pratik edileceği popüler kitle iletişim araçlarıyla gösterilirken Anderson'ın (1991) kavramıyla "hayali" topluluk oluşturma pratiği de iş başındadır. Doktorum programını izleyen insanlar örneğin astım hastası kimliği etrafında kendisi gibi milyonlarca insan olduğunu ve onlar ortak bir şeyleri olduğunu düşünmekte ve yapması ve yapmaması gerekenleri öğrenmektedir. Dördüncü yani son aşamada reklamlar vardır ki genellikle sağlık ürünleri ve sağlık hizmetlerini içerir. Doktorum programının kadın doğum uzmanı doktoru son zamanlarda bir diş macunu reklamına da çıkarak programın sağlık ürünleri reklamını ileri boyutlara taşımıştır. Doktorum programında içme suyunun nasıl olması gerektiğinin anlatıldığı gün su filtresinin tanıtımı yapılmıştır. Sağlık ve beslenme konusunda yapılan öneriler de reklam içerikli olarak değerlendirilebilir. Programda sağlıklı yiyecekler hazırlanırken kullanılan kaplar ya da tencerelerde bu reklama dahil olabilir. Doktorum programı bu dört aşamada ele alınmakla birlikte bir eğlence programı olması açısından da değerlendirilmelidir.

4. SAĞLIK VE GÖSTERİ

Postman (1985) televizyonun her şeyi eğlenceye çevirme kapasitesine eleştirel bir yaklaşıma sahiptir; ona göre en kanlı cinayet haberlerinden dine, savaşımlardan ekonomiye kadar televizyon her şeyi eğlenceye dönüştürür. Kuşkusuz bu durum başlı başına sorunsaldır. Sağlığı konu alan Doktorum programında da televizyonun her şeyi eğlenceye dönüştürme kapasitesi işbaşındadır. Örneğin 20 Eylül 2011 tarihli Doktorum programında, bir dansçı kadın "zumba dansı ile zayıflama"yı, biri eşofmanlı diğeri mavi ameliyathane kostümlü iki program sunucusu

ile bizzat dans ederek göstermiştir. Son derece hızlı bir müzikle dansedenlere programın neredeyse tamamı kadın olan stüdyodaki konukları da katılmıştır. Manga'nın (2003) televizyon talk showlarını bir tür "carnavalesque" olarak tanımlaması bu durumu anlamamıza yardımcı olacaktır. Manga'ya göre talk show programları, günümüzün sembolik alt üst oluşlarının cisimleşmiş halidir; genelgeçer gündelik kültürel normların ihlal edildiği ve bunun da normal kabul edildiği bir "carnavalesque"dir (2003: 157). Geleneksel karnavalların üretime bir ara veriş bir dinlenme olduğunu, herhangi bir amaca yönelmeyen yararsız kullanımının altını çizerek, televizyonun geleneksel karnavalların üretime ara verme durumunu bir amaca hizmet edecek hale getirdiğinin altını çizer (Manga, 2003: 174). Televizyon karnavalın yararsızlığını kullanıma sokar: geleneksel karnavalın üretime ara verme durumu televizyonda rasyonel iş pratikleri matrisine dahil edilerek kullanışlı bir hale getirilir. Normal gündelik hayatta, doktorumuzla dans etmeyiz ancak carnavalesque olarak tanımlanan bir gündüz kuşağı sağlık programında olabilecek bir şeydir bu. Sembolik alt üst oluşlar Doktorum programında normal kabul edilir ve ameliyathane giysisi içinde bir doktor stüdyo konukları ile dans eder. İzleyici ile dans eden doktor-sunucu, daha sonra kadın doğum uzmanı olarak kadın sağlığı konusunda izleyiciyi bilgilendirir. Burada doktor artık profesyonel bir tıp uzmanından profesyonel bir show insanına dönüşmüştür ve kadınları zayıf olma zayıf bir bedene sahip olma konusunda teşvik eder durumdadır. Kilo problemi olan orta yaş ve üstü kadınların çoğunluğu oluşturduğu stüdyo konukları bedensel aşırılıklarını doktorla dansederek aşmaya çalışırken onları izleyen ekran başındaki milyonlara seslenilir ve dansederek zayıflamaları bedeni disipline etmeleri önerilir. Neoliberal sağlık anlayışı da bu noktada devrededir. Neoliberal buyruklar, "sağlık için bedenini kontrol et, kilo ver, egzersiz yap, iyi beslen, eğlen, depresyondan uzak tur, kafana küçük şeyleri takma, hastalık gelmeden hastalığı önle", Doktorum programınca izleyiciye verilir ve sağlığı bireyin üstüne yıkma süreci yaygınlaştırılarak yerleştirilir.

Doktorum'un karnavalımsı atmosferi dönem dönem konuk olarak çağrılan ünlülerle de kendini apaçık ortaya koymaktadır. Doktorum programında tanıtılacak bir hastalık için konunun uzmanı bir doktorun yanında anlatılacak hastalıktan muzdarip bir ünlü de çağırılır. Ünlü konuk hastalığının uzmanı doktora hastalık sürecini anlatırken, doktor da aralarda hastalığa dair tıbbi bilgileri aktarır. 2010 yayın döneminde Doktorum programı, popüler kültürün en çok takip

edilen ünlülerinden, Cem Yılmaz ve Hülya Avşar gibi ünlüleri konuk almış, bu ünlüler hastalık hikayelerini paylaşmış ve programa çağrılan uzman tıp doktorları da bu hikayeler üzerinden hastalık hakkında ekran başındaki izleyicileri bilgilendirmişlerdir.

Sağlığın gösteri formuna dönüşmesine en güzel örnek ise Amerika’da çok izlenen bir program olan The OZ SHOW’dur¹⁰. ABD’de en çok izlenen show programlarından olan Mehmet Öz’ün bu programı ile Doktorum programı benzerlikler taşır. Mehmet Öz’ün programı da kadınlar tarafından çok ilgi gören bir programdır ve kadınlara sağlıklı beslenme, zayıflama, kanserden korunma ve kolestrolü düşürme konularında bilgiler vermektedir. Mehmet Öz profesyonel tıp doktorudur ancak show programında tam bir profesyonel show insanına dönüşmüştür. Öz programında zayıflamak isteyen kadınlara ilk isimleri ile hitap eder, ellerini tutar ve yalnız olmadığını onlara yardım edeceğini söyler ki zaten kadınlar da ona sarılarak ağlarlar. Bu toplu psikanaliz seansı program süresince sürüp gider. Programın karnavalımsı atmosferinde kadınlara kanserden, kalp hastalıklarından korunma yolları olarak sağlıklı beslenme ve zayıf kalma yolları anlatılır. Mehmet Öz, Doktorum programına da katılmış izleyicilere kalp sağlığını korumak için yapılması gereken hareketleri dönüştürdüğü dans formunu birkaç dansçı ile bizzat kendisi göstermiştir. Dansçılarıyla dans gösterisi yapan doktor imgesi, gündelik hayatta sık karşılaşılan bir durum değildir. Burada sağlığın eğlence formuna dönüştürülerek şık bir pakette izleyicilere sunulması daha doğrusu tüketime hazır hale getirilmesi sözkonusudur. Dans eden, insanlara ilk ismiyle hitap eden, onları dinleyen ve sarılan cana yakın empatik doktor imgesi, neoliberal dönemin her geçen gün artırarak uygulamaya koyduğu sağlığı bireyin üstüne yıkma, bireyi sağlığının biricik sorumlusu yapma süreciyle birlikte çıkar karşımıza. Dolayısıyla, tüm bu sağlıklı olma hastalık gelmeden önlemini alma stratejileri ekonomi sahasında yaşananlardan bağımsız değildir. Kuşkusuz günümüzün televizyon show olgusu bir tüketim aktivitesidir ve Doktorum programı da bunun dışında değildir. Bu yönüyle Doktorum ve diğer sağlık programları, televizyon endüstrisinin ilgi alanına girmekte ve üretim gücü ve kar güdüsüne tabi olmaktadır.

10 Bu program Türkçe seslendirme ile dönem dönem Türkiye’de de gösterilmektedir. Halen SKYTURK tarafından yayınlanmaktadır.

5. SAĞLIĞIN EKONOMİSİ VE TELEVİZYON ENDÜSTRİSİ

Televizyonda yayınlanan sağlık programları tıpkı diğer programlar gibi eğlence amaçlı show programlarından olduğu için, bu programlara “sağlık show programları” demek uygun olacaktır. Sağlık show programları bir iş alanı olarak düşünüldüğünde izleyicinin gereksinimi, ürünün sunumu ve kar amaçlı endüstrinin kesişme noktası olarak konumlandırılabilir. Doktorum programı, televizyonun merkezinde yer aldığı kültür endüstrisinin hastalık ekonomisi ile işbirliği yaptığı alana denk düşmektedir. Kar güdümlü hastalık ve kültür endüstrilerinin işbirliğinin sonucu ortaya çıkan sağlık show programları medikalizasyonun yerleşmesi ve yaygınlaştırılması açısından merkezidir. Sağlık programları kadın kuşağı olarak tanımlanan bir zaman diliminde yer alır ve “hanımlar” diyerek onlara seslenir. Hergün ayrı bir hastalık anlatılır, semptomları, nasıl tedavi edileceği ve hastaya nasıl bakılacağı yanı sıra her gün bir diyetisyen kadınlara zayıflama yönünde tavsiyeler sunar hatta bizzat diyet yemeklerinin hazırlanmasını gösterir. Örneğin 31 Ekim 2011 tarihli Doktorum programında “inatçı hipertansiyon’da ameliyat tedavisi” ile “takıntılar ve korkular” ele alınmakla birlikte uzman diyetisyen “sağlıklı kış mutfağı” konusunda bilgi sunmuştur. Sağlıklı kış mutfağı kapsamında bir diyetisten, kışın kapıda olduğu, grip salgını olacağı ve bağışıklık sistemimizi güçlendirmemiz gerektiğini vurgulayarak ısıtan baharatlar, sıcak sağlıklı içecekler, aile bireylerine kerevizi sevdirmenin yolları, mevsim sebzeleriyle sağlıklı yemek tarifleri açıklamıştır. Canlı yayına bağlanan birçok kadın da daha ayrıntılı bilgi almak için sorular sormuştur. Yine 4 Kasım 2011’de yayınlanan Doktorum programı “bayramda sağlıklı beslenme” konusu işlemiştir ki kurban bayramında çok yeneceği hesaplanarak “kilo almamak” ve “sağlıklı bayram menüsü hazırlamak” konusunda kadınlara yardımcı olacak bilgiler sunulmuştur. Bu noktada kadın hem kendi hem de aile üyelerinin sağlığını denetim altına almakla yükümlendirilir. Bu bedeni sürekli gözetim ve kontrol altında tutma tehlikeler gelmeden önlemini alma gibi davranışlar geleneksel toplumsal cinsiyet normları açısından kadına özgüdür ve sağlığın kadınsılaştırılmasına katkı sunmaktadır.

Kadın hem kendisinin ve ailesinin sağlığından sorumlu olması hem de bedeninin ve normal yaşam döngüsünün medikalleşmesiyle, sağlık endüstrisi için son derece çekici alıcılar olarak konumlandırılmıştır. Doğum yapma ve annelik, menstrüasyon, cinsellik, menopoz, menstrüasyon öncesi sendromu, doğum sonrası depresyonu, hamilelik depresyonu ve dişil beden

konuları olarak yeme bozuklukları gibi konular sık sık gündeme getirilip kadın medikalleşmeye tabi tutulurken, geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının da yeniden üretilmesi sağlanır. Örneğin menstruasyon öncesi sendromu ya da doğum ve doğum sonrası depresyonu¹¹ ilaçla tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak konumlandırılıp kadının değişen hormon seviyeleri ile bu hormonlarının yani doğasının esiri olduğu savını güçlendirilerek onun kültürü üreten değil doğanın parçası ait olduğu yargısını yeniden üretilir.

Nazlı (2009) kadının bedeninin, *tüketim kültürünün 'buyrukları' temelinde belirlenmiş ve sosyal olarak kabul edilmiş feminen nitelikleri taşıması gerektiğini bunun kadına buyrulduğunu söyler ki buyruklardan biri ve belki de en önemlisi, bedenin 'sağlıklı olması'dır. Sağlık ve hastalık sadece tıbbi olarak tanımlanmayıp sosyal olarak inşa edilmiş olgulardır ve tüketim toplumu içerisinde değerlendirildiğinde beden sağlıklı olmak için tüketir hale gelmektedir (Nazlı 2009). Doktorum programı içinde yer alan diyetisyenler her gün sağlıklı olunması ve zayıflanması konusunda uyarıda bulunur ve diyet listeleri açıklar hatta açıklamalar öncesi ekranda "hanımlar ekran başına kağıt ve kalemlerinizi alın" şeklinde anonslar yapılır ya da altyazı geçilir. Burada kadının bedeninin aşırılıkları merkezdedir. Zayıflama için tavsiyeler verilirken "hanımlar ekran başına" diye seslenmek mesajın kime yöneltildiğini gösterir.*

Kadınların yaşam döngüsünün sıradan evrelerinden biri olan menopozun televizyon ve sağlık endüstrisinin işbirliğinde medikalleşmesi, medyanın medikalleşmedeki rolünü açıkça gösterir. 2009'dan itibaren yayında olan Doktorum programı ilk iki yayın döneminde olduğu gibi üçüncü yayın döneminde de menopoz konusunu ele almış ve östrojen kullanımının gerekliliği üzerinde durmuştur. Östrojen alınmadığı takdirde kalp krizi riskinin çok daha fazla olduğu anlatılmış ancak bunun hangi bilimsel çalışmalar ve istatistiksel veriler doğrultusunda söylendiği açıklığa kavuşturulmamıştır.

Menopozun son derece medikalleştiğine bir örnek de Amerika'da en çok izlenen

11 Doğum sonrası depresyonu popüler roman yazarı Elif Şafak tarafından da konu edilmiştir. Kendi doğum ve doğum sonrası sürecini *Siyah Süt: Yeni Başlayanlar için Post-Partum Depresyon*'da paylaşmış ve kitap çok satanlar listesinden uzun süre inmemiştir. Bu noktada kadının olağan süreçlerinin nasıl sorunsallaştırıldığı ve kültür endüstrisinin tüm dinamikleriyle bu sürece nasıl katıldığını görebiliriz. Yine Brooke Shields'in *Doğum Sonrası Depresyonu Boyunca Yaşadıklarım...ve Yağmur Düştü* kitabı da örnek verilebilir.

programlardan olan Oprah Winfrey'in programından verilebilir. Winfrey'in programına konuk olan 62 yaşındaki aktrist Suzanne Somers her sabah estrojen kremi kullanışını, ayda iki kez progestoren iğnesi, günde bir kez estrojen iğnesi yaptığını anlatır ve tüm bunları yapma nedenini ise otuz yaşındaki hormon seviyesine dönmek olarak açıklar. Bunları yaptığı takdirde vücudu kendini otuz yaşında bir kadın olarak düşünecektir. Somers günde 60 tane vitamin tableti aldığını ve otuz yaşına geri dönmek için yaptığı tüm ilginç yöntemleri anlatır. Programda kadınlara şu öğütleri verir: kanserin uğramamasını dile, öğle arası yüz gerdir, ipe kapanmayı bırak, saate arkanı dön, kalçalarını incelt, menopozunu iyileştir, pozitif enerji topla, kırışıklıklarını sildir, obeziteyi def et ve en iyi şekilde yaşa. Bu öğütler açık ya da kapalı olarak Doktorum programında da yer alır.

Coney (1994) menopoz endüstrisinin varlığından kesinlikle bahsedebileceğimizi, çünkü burada işletme, pazarlama ve kar elde etme mekanizmalarının işbaşında olduğunu hatırlatır. Menopoz endüstrisi tüm dünyada kadınların yaşam döngüsünü medikalleştirmenin en temel dinamiklerinden birisi olarak da düşünülebilir. Daha önce modern tıbbın hastalık ülkesi vatandaşlığı vermediği vatansız sığınmacı konumundaki orta yaş kadınları birdenbire en çok rağbet edilen hatta arkasından koşulan konumuna yükselmiştir (Coney, 1994). Şikayetleri hipokondria olarak tanımlanarak geçiştirilen orta yaş kadınları birden bire modern tıbbın -ve tabii sağlık endüstrisinin- aşırı ilgisine maruz kalmıştır. Yeni sağlık anlayışının hastalığı önleme pratiği içinde orta yaş kadını neredeyse ana hedef konumundadır ve bu kadınlar artık kendi öz hastalığına-östrojen eksikliği semptomu- sahiptir ki bu onun cinsiyetine ve yaş döngüsüne özgüdür. Kadınlar tarafından en çok izlenen program olarak tespit edilen Doktorum programı yaş dağılımı göz önünde bulundurulduğunda en çok 45-59 (%24) ve 30-44 (%19.4) yaş aralığındaki kadınlar tarafından izlenmektedir, (RTÜK, 2010). Modern tıp orta yaş kadınının hasta olarak tanımlar ve onu normal durumuna geri döndürme misyonunu üstlenir yani kısaca orta yaş kadını hastadır (Coney 1994). Normal hale getirmek için de ilaç ve kültür endüstrisi elbirliğiyle çalışır.

Sağlık ve kültür endüstrisinin kusursuz ortaklığında gündüz kuşağında kadınlara yönelik hazırlanan sağlık programları onları sağlıklı, sağlıklı beslenmeyle, medikalleşmeyle meşgul

tutarken, ülkenin sağlık konusundaki hayata geçirdiği reformlar ve bu reformların içeriğinin ne olduğu konuşulmamakta ve tartışılmamaktadır. Manga (2003) yoksulların talk show programlarını gündelik merkezi aktivitelerinden biri olarak tanımladığını hatırlatır. RTÜK'ün araştırma sonuçlarına göre en çok izlenen programı Doktorum olarak belirten kadınların % 8.1'inin aylık geliri 0-500 TL arasında, %24.1'inin de 501-750 aralığında olduğu tespit edilmiştir. En çok izlediği programın Doktorum programı olduğunu söyleyen kadınların neredeyse %30'u düşük gelir grubundandır. Bu noktada Doktorum programının sağlık hizmetlerine ulaşmada zorluklarla karşılaşan en yoksul gruplarca izlendiği göz önüne alındığında, sağlık ve sosyal güvenlik alanında yapılan neoliberal politikalara uygun reformların tartışılmasını yerinde olabilirdi. Bunu yapmaktansa, Doktorum programının karnavalımsı atmosferinde dans eden, sempatik tavırlarla sağlıklı olma konusunda uyarılarda bulunan ve diyet önerileri sunanları izlemek daha kolay bir seçenek gibi durmaktadır.

7. SONUÇ

Medyanın ataerkil bir kurum olduğu, sosyal düzenlemelerin politik mekanizması ve erkeğin ayrıcalıklı konumunun korunmasında önemli bir araç olduğu gerçeğinden hareketle Doktorum programı ele alındığında, kadınlar tarafından en çok izlenen bu programın cinsiyetçi bir dille yüklü olduğu görülür. Bu cinsiyetçi dil, yeni sağlık anlayışının beden sağlığının yegane sorumluluğunu neoliberal projeye uyum sürecinde bireye yükleme stratejisi, kadın ve sağlık ilişkisine yeni bir boyut kazandırmıştır. Hastalık gelmeden hastalığı önleme, bedeni sürekli kontrol ve denetim altında tutma temelli yeni sağlık anlayışı, toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadına yöneliktir ve sağlığın kadınsılaşması sürecini kaçınılmaz kılmaktadır.

Çağlar boyunca hastalık ve sağlıksız olmayla özdeşleştirilen kadın, yeni sağlık anlayışı doğrultusunda zaten hep kontrol ettiği bedenini kontrole çağrılır, ancak bu kez hem kendi bedenini hem de aile üyelerinin bedenini ve sağlığını kontrol ve denetim altında tutmak durumundadır. Bu kadının birincil sorumluluğudur. Kadının entelektüel zayıflığı, pasifliği ve kendini kontrol edemezliği anlayışından hareketle aşırı medikalleştirilen bedeni artık sağlıklı olmak zorunda olan kontrol ve denetim halinde tutulması gereken bir bedendir. Spor yapması, sağlıklı beslenmesi, kansere karşı yiyeceklerle beslenmesi ve aynı şeyleri sorumlu

olduğu aile bireyleri için de yapması gerekir. Doktorum programı tam da bu buyrukları her gün ayrı bir hastalığı anlatırken izleyiciye “hanımlar” diye seslenerek verir. Burada varsayılan seyirci kadındır. Hafta içi hergün bir diyetisyenin sağlıklı beslenme hastalıkları önleme için yenilmesi gerekenlerden sözetmeleri evde yemekten sorumlu kişi olarak kadını işaret eder ki zaten program sunucuları bunu açıkça söyler. Kadınlar bu diyetisyenin istediği şekilde yiyecek alışverişi yapacak, sağlığa zararlı gıdaları dolaptan atacak, kanseri önleyen ya da kışın hasta olmaya engel olacak gıdaları alacaklar ve programda gösterilen şekilde hazırlayacaklardır. Bunları yapın emri ise karnavalımsı bir atmosfer içinde kadına verilir ve kadın bu emre hem kendi hem de ailenin sağlığından sorumlu olduğu için uymak zorundadır. Bu noktada sağlıklı beden inşası, hastalıkları önleme uyarılarının kadına seslendiği açıktır.

Neoliberal sistemin getirdiği yeni sağlık anlayışı insanlara hastalığın önlenabilir bir şey olduğunu, sağlıklı beden için yapılması gerekenleri anlatır ve onu sorunları ile baş başa bırakırken daha çok kadına seslenir. Bu yeni sağlık anlayışında yeni olansa bu savaşın bireysel olarak verilmesi gerektiğidir. Eğer beden kontrol ve denetim altında tutulursa, düzenli spor yapılırsa ve sağlıklı beslenilirse hastalıklar önlenir ve eğer hastalık gelip sizi bulursa da kesinlikle bir yerde bir hata yapılmıştır örneğin yanlış beslenilmiştir ya da yeterince spor yapılmamıştır. Sorumluluk bireydedir. Tam da neoliberal düzenin yeni sağ doktrininin vurguladığı gibi “her koyun kendi bacağında asılır” anlayışdır bu. Doktorum programı da her gün farklı bir hastalığı ele alırken aynı zamanda da sağlıklı beslenme konusunda bilgiler sunarken bu yeni anlayışın meşrulaştırılmasına, yerleştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına hizmet eder.

Hergün ayrı bir hastalık konusunda bilgilenen, hangi hastalığı hangi gıdalarlar önleyeceğini öğrenen, kalp sağlığı için, kolestrol için yemesi gerekenleri ya da yememesi gerekenleri öğrenen kadınlar sürekli hastalık ve sağlıkla meşgul edilir. Sadece Doktorum programı değil neredeyse tüm sabah kuşağı kadın programlarının içinde de bu tür bilgiler vardır. Bu noktada paranoya derecesinde sağlıklı olma, sağlıklı beden yaratma peşine düşer kadınlar. Tam da bu noktada Zizek’in “mutluluğun peşinden fazla hızlı koşarsan, onu sollayabilirsin, mutluluk arkanda kalabilir” (2004: 151) saptamasını, sağlıklı yaşam paranoyasına uyarlayabiliriz. Sağlığın peşinde aşırı koşarsan, onu sollayabilirsin, sağlık arkanda kalabilir. Nitekim yeni

sosyal güvenlik yasası, gelir dağılımında gittikçe artan uçurumlar, kadınların iş gücü piyasasına son derece sınırlı katılımı gibi yapısal sorunlar aşılmadan sağlığın arkasından koşmak mümkün değildir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun hazırladığı nüfusun yaşam koşulları göstergelerine bakıldığında kurumsal olmayan nüfusun % 43,8'inin konutunda "sızdıran çatı, nemli duvarlar, çürümüş pencere çerçevesi vb." sorunların söz konusu olduğu tespit edilmiştir (TÜİK 2011a). Yine % 43,3'ünün oturduğu konutta "izolasyondan dolayı ısınma sorunu" yaşandığı tespit edilmiştir. Yine TÜİK'in rakamlarına Türkiye'de açlık sınırında yaşayan yaklaşık 13 milyon vatandaş vardır. Bu veriler "hastalık gelmeden önleme" stratejisi kapsamında sağlığın sorumluluğunu bireyin üstüne yıkmak yerine, hastalık üreten koşulları doğuran yoksullukla mücadele stratejilerini gerekli kılmaktadır. Sağlık show programları bu tür mücadeleler yerine, sağlığı danseden doktorlarla şıkca paketleyip tüketime sunma ve sağlığı bireyin sorumluluğuna bırakmayı yerleştirir ve yaygınlaştırır. Sağlığı bireyin sorumluluğu olarak gören yeni sağlık anlayışı temelinde hazırlanan sağlık show programlarının kadın kuşağı olarak bilinen bir zaman diliminde yer alması ise kadın, sağlık ve medya ilişkilerinin son derece karmaşık ilişkiler olduğunu göstermektedir.

SUMMARY

The critical analysis of the Doktorum, which has been the mostly watched TV program by women, demonstrates that the program's messages have been loaded with gendered ideology. The women as the main care giver is responsible from the health of both her and family members. The Doktorum TV show calls to the women and explain illnesses and how to prevent illnesses before they come. The new concept of health makes the individual the sole responsible of her/his health and this is very suitable to the neoliberal global project. The new concept of health has brought a new dimension to the relationship between women and health. The woman as the main care giver is the central bearer of the new conception of health that commands "prevent illness before it comes". In order to prevent illness, people need to their bodies in a constant control, make exercise and choose healthy nutrition. Throughout the ages, women have been associated with illness, while being a woman has meant being unhealthy. Today, according to the new understanding of health, it is the woman who is responsible from the construction of the healthy body. As the responsible from both her own and her family members' health, the

woman is commanded to take knowledges about illnesses, healthy nutrition and other sorts of healthy living activities. In the new understanding of health which tie to the neoliberal system, the health is an individual issue. The individual, s/he is responsible from her/his health. If the individual makes exercise, get good nutrition and keep the body under constant control, illnesses cannot come to the body. The Doktorum program commands the woman to be responsible from her own and family members' health, learn about illnesses, cook nutritious meal and make exercise. Everyday, the program explains an illness and then a dietician gives information about healthy nutrition. The Doktorum show commands women what to do for the healthy body by calling them "ladies". Ladies not gentlemen are the targeted audiences. What is new in the new conception of health is that instead of making war against a disease, it is better to prevent it. It is the woman who is in charge of prevention the disease. If the body is kept under control, makes exercise regularly, and eat healthy, the diseases are prevented. If a disease comes that means the body is not treated well and controlled regularly. Women feel guilty in the case of a disease, because they are responsible from the healthy bodies of family members. Today' gendered worries of health are experiences through the media. In the mediated world of production, reproduction and consumption, the feminization of health is put in a place and popularized. In this respect, the Doktorum show program provides us an enlightening example to demonstrate the relationships between the new conception of health, gender and media.

KAYNAKÇA

ANDERSON, Benedict

1991 **Imagined Communities**, Londra: Verso Books.

ALTHUSSER, Louis

1984 **Essays on Ideology**, Londra: Verso

BERKTAY, Fatma

2009 **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**, İstanbul: Metis Yayınevi

BEAUVOIR, Simone de

1993 **Kadın: İkinci Cins I, II, III Cilt** (Çev. Bertan Onaran), İstanbul: Payel

BAUDRILLARD, Jean

2001 **Tam Ekran** (Çev. Oğuz Adanır), İstanbul: YKY

BECK, Ulrich ve E. BECK-GERNSHEİM

2001 **Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences**, Londra: Sage

BERGER, John.

1977 **Ways of Seeing**, Londra: Penguin

BINKERT, Dorothy

1995 **Melankoli Kadındır**, Ayrıntı: İstanbul

BLUM, Linda ve Nena F. STRACUZZI

2004 "Gender in the Prozac Nation: Popular Discourse and Productive Femininity," **Gender and Society** VI: 18, No: 3: 269-286

BORA, Aksu

2002 "Olmayanın Nesin İdare Edeceksin? Yoksulluk, Kadınlar ve Hane", **Yoksulluk Halleri, Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri**, (Yay. Haz. Necmi Erdoğan), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı. S: 65-88

BORDO, Susan

2003 **Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and Body**, Los Angeles: University of California Press

BOURDIEU, Pierre

1984 **Distinction**, Londra: Routledge.

BYERLY, Carolyn ve M. Karen ROSS

2006 **Women and Media: A Critical Introduction**, Blackwell: Malden

CIXOUS, H el ene.

1986 "Sorties: Out and Out: Attacks/Ways Outs/Forrays", **The Newly Born Woman** (i inde), CIXOUS, H el ene ve C. CLEMENT (ed), Minneapolis: University of Minneapolis Press

CLARKE, Adele E.; Janet K. SHIM ve Laura MAMO vd.

2003 "Biomedicalisation: Technoscientific Transformations of Health, Illness, and U.S. Biomedicine," **American Sociological Review**, 68: 161-94

CONEY, Sandra

1994 **The Menopause Industry: How the Medical Establishment Exploits Women**, New York: Hunter House Publishers.

CONRAD, Peter

2007 **Medicalisation of Society**, Baltimore: John Hopkins University Press

 UBUKLU, Ya ar

2004 **Toplumsalın Sınırında Beden**, İstanbul: Kanat

2006 **Bedenin Farklı Halleri**, İstanbul: Kanat.

DELANEY, CAROL

1991 **The Seed and Soil: Gender and Cosmology in Turkish Village Society**, Los Angeles: University of California Press

DEBORD, Guy

2006 **G steri Toplumu ve Yorumlar** ( ev. Ay en Ekmek i, Ok an Ta kent) Ayrıntı yayınları: İstanbul.

DOANE, Marry Ann.

1986 “Film and Masquerade- Theorizing the Female Spectator”, **Screen**, 23 (3-4): 74-88

EHRENREICH, Barbara ve Deirdre ENGLISH.

1977 **Complaints and Disorders: The Sexual Politics of Sickness**, New York: The Feminist Press.

EICH-KROHM, Astrid.

2010 “Book Review: Das Image Der Frau-Wege Zu Einem Neuen Selbstbild [A Woman’s Image-Path to a New Self-Portrait by Judith Schoenen”, **International Sociology**, 25 (2): 283-284)

ETCOFT, Nancy L.

2000 **Survival of the Prettiest: The Science of Beauty**, New York: Anchor Books

ETTORE, Elisabeth ve Eliane RISKKA

1995 **Gendered Moods**, Londra: Routledge

FREUD, Sigmund

2001 **Histeri Üzerine Çalışmalar** (Çev. A. Avni Öneş), İstanbul: Payel

FOUCAULT, Michael.

1990 [1976] **The History of Sexuality vol. 1.** Londra: Vintage

HABİP, Bella

2003 **Kadınlık: Yeniden Çağdaş Psikanalizin Konusu**, İstanbul: İthaki

2007 **Psikanalizin İçinden**, İstanbul: YKY

ILLICH, Ivan.

1996 **Gender**, Ankara: Ayraç.

IRIGARAY, Luce.

2006 **Ben, Sen, Biz**, Ankara: İmge Kitabevi.

KIRKMAN, Allison

2001 “Productive Readings: The Portrayal of Health “Experts” in Women’s Magazines,”**Qualitative Health Research**, Vl:11, No: 6: 751-765

LAYNE, Linda L.

2003 “Unhappy Endings: A Feminist Reappraisal of the Women’s Health Movement from the Vantage of Pregnancy Loss”, **Social Science and Medicine**, 56 (9): 1881-91

MANGA, Julie

2003 **Talking Trash: The Cultural Politics of Daytime TV Talk Shows**, New York: New York University Press

MCKAY, Susan ve Frances BANNER

2002 “Evaluating Illness in Women’s Magazines,” **Journal of Language and Social Psychology**, Vol: 21, No: 1: 53-67

MERNISSI, Fatima

1998 **Kadınların İsyanı ve İslami Hafıza** (Çev. Aytül Kantarcı) İstanbul: Epos

METZL, Jonathan M. ve Joni ANGEL

2004 “Assessing the Impact of SSRI Antidepressants on Popular Notions of Women’s Depressive Illness”, **Social Science and Medicine**, 58: 577-584

MOORE, Sarah E.

2010 “Is the Healthy Body Gendered? Toward a Feminist Critique of the New Paradigm of Health”, **Body & Society**, 16 (2): 95-118

MOORE, Thea R. ve Angela M. EMANUEL

2001 “Depression in Women across the Life Cycle”, **Journal of Pharmacy Practice**, 14 (6): 511 - 525

MOYNIHAN, R. ve CASSELS A.

2006 **Selling Sickness: How the World’s Biggest Pharmaceutical Companies are Turning Us all into Patients**, New York: Nation Books

NAZLI, Aylin

2009 “Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden,” **Toplumbilim Beden Sosyolojisi Özel Sayısı**, 24: 61-68.

NETTLETON, Sarah.

1996 “Women and the New Paradigm of Health and Medicine”, **Critical Social Policy** 16 (48): 33-53

PACTEAU, Francette

2005 **Güzellik Semptomu** (Çev. Banu Erol), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

POSTMAN, Neil

1985 **Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business** New York: Penguin Books.

Radyo Televizyon Üst Kurulu [RTÜK]

2010 **Kadınların Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması 2. Kamuoyu**. Bilkent, Ankara: Yayın Araştırmaları ve Ölçme Daire Başkanlığı:

SABBAH, Ayt Fetna

1995 **İslamın Bilinçaltında Kadın** (Çev. Ayşegül Sönmezay), İstanbul: Ayrıntı

SCHANIE, Carrie L.; Melisa D. PUNTO-FOLTZ; M. Cynthia LOGSTON

2008 “Analysis of Popular Press Articles Concerning Postpartum Depression 1998-2006,” **Issues Mental Health Nurs**, 29 (11): 1200-16

SEALE, Clive; Jonathan CHARTERIS-BLACK

2009 “The Interaction of Class and Gender in Illness Narratives”, **Sociology**, 42 (3): 453-469

SHIELDS, Brooke

2007 **Doğum Sonrası Depresyonu Boyunca Yaşadıklarım.....ve Yağmur Düştü** İstanbul: Artemis

SHOWALTER, Elaine

1987 **The Female Malady: Women, Madness and English Culture, 1830-1980**, New York: Penguin

SONTAG, Susan

2004 **Bir Metafor Olarak Hastalık & Aids ve Metaforları**, Agora Kitaplığı: İstanbul

ŞAFAK, Elif

2007 **Siyah Süt: Yeni Başlayanlar İçin Postpartum Depresyon**, Doğan Kitap: İstanbul

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TÜİK)

2011a “2009 Yoksulluk Çalışmaları Sonuçları”, **Haber Bülteni**, Sayı: 3, Ankara.

2011b “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2010”, **Haber Bülteni**, Sayı: 262, Ankara.

WIKES, Maggie ve Barrie GUNTER

2005 **The Media and Body Image: If Looks Could Kill**, Londra: Sage Publications

WOLF, Naomi

2002 **The Beauty Myth: How Images of Beauty are Used against Women**, New York: Morrow

ZİZEK, Slavoj

2004 **Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jaques Lacan’a Giriş** (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul: Metis